

Piotr KALETA, Zbigniew ŻURAKOWSKI

Politechnika Śląska

Wydział Organizacji i Zarządzania

WPŁYW BARIER ARCHITEKTONICZNYCH NA MOŻLIWOŚĆ KSZTAŁCENIA SIĘ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH RUCHOWO W ZABRZU

Streszczenie. W artykule przedstawiono wyniki badań dostosowania szkół w Zabrze do korzystania z nich przez osoby niepełnosprawne. Opisano metodologię badań z wykorzystaniem przygotowanego kwestionariusza ankiety oraz „Karty oceny placówki pod względem dostępności dla osób niepełnosprawnych”. Badanie przeprowadzono w 2011 roku i dotyczyło 30 budynków szkolnych, mieszczących łącznie 47 placówek edukacyjnych w Zabrze. Przeprowadzone badania porównano z danymi uzyskanymi w podobnym badaniu dla województwa śląskiego, przeprowadzonym w 2009 roku. Badania wykazały, że dla większości szkół w Zabrze, do których uczęszczają osoby niepełnosprawne, dostępność dla niepełnosprawnych nie jest priorytetem dla decydentów. Wyniki badań powinny być impulsem, który może wpłynąć na intensyfikację dostosowywania placówek edukacyjnych do potrzeb osób niepełnosprawnych.

IMPACT OF ARCHITECTURAL BARRIERS ON EDUCATION OPPORTUNITY OF MOBILITY IMPAIRED PERSONS IN CITY OF ZABRZE

Summary. Paper presents results of research on adaptation of school building in Zabrze for disabled students. Methodology of research with use of prepared questionnaire „Evaluation form of educational institution due to accessibility for handicapped”. Research was conducted in 2011 and concerned 30 school buildings housing 47 educational institutions in Zabrze. Research results have been compared with results of similar research that was done for entire Silesia Voivodeship in year 2009. Results have shown that for majority of schools in Zabrze, attended by handicapped students, accessibility is not priority for decision-makers. Research results should be an impulse for intensification of a school buildings adaptation for handicapped students' requirements.

1. Wstęp

Równość wszystkich obywateli wobec prawa zagwarantowana jest zarówno w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, jak i w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych. Z obydwu tych aktów wynika, że nikt z żadnej przyczyny, a więc także z powodu niepełnosprawności fizycznej, psychicznej lub podeszłego wieku nie może być dyskryminowany.

Wszyscy mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia prywatnego, zawodowego i społecznego w środowisku bez barier, utrudniających wygodne mieszkanie, wykonywanie zawodu, naukę, zabawę i wypoczynek lub uniemożliwiających swobodny wybór miejsca nauki i pracy czy też środków transportu publicznego.

Osoba niepełnosprawna jest jednostką w pełni swych praw, znajdującą się w sytuacji upośledzającej ją poprzez stworzone bariery środowiskowe, ekonomiczne i społeczne. Osoba ta nie może, tak jak inni ludzie, przezwyciężyć owych barier. Występujące w środowisku człowieka wszelkiego rodzaju bariery, zarówno architektoniczne, jak i transportowe, utrudniają poruszanie się osobom z uszkodzonym narządem ruchu, w tym głównie niepełnosprawnym poruszającym się na wózkach inwalidzkich. Dostosowanie środków transportu dla potrzeb osób niepełnosprawnych w praktyce oznacza ułatwienia i korzyści dla całego społeczeństwa - bowiem korzystają z nich nie tylko osoby na wózkach inwalidzkich, ale także ludzie w podeszłym wieku, kobiety w ciąży, z małymi dziećmi.

2. Podstawowe ograniczenia dotyczące osób niepełnosprawnych

Mówiąc o utrudnieniach występujących w funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych należałoby przytoczyć następujące stwierdzenie Haliny Skibniewskiej: „Inwalidzi są na ogół „niewidzialni”, odosobnieni w nieprzystosowanych mieszkaniach, odcięci od świata barierą nieprzekraczalnych schodów lub w zamkniętych domach opieki społecznej, na ogół lokalizowanych na peryferiach stref osiedleńczych. Żyją w świecie równoległym do świata powszechnego, w którym system barier architektonicznych i urbanistycznych utrudnia lub wręcz uniemożliwia im uczestnictwo” [1].

Wzrastająca liczba ludzi niepełnosprawnych powoduje, że istnieje potrzeba rozwiązywania wielu problemów - stwarzania możliwości większego usamodzielniania się tej

grupy w życiu codziennym i ich integracji ze społeczeństwem. Idea integracji opiera się na zapewnieniu szerokiej dostępności środowisk dla osób niepełnosprawnych. Rosnąca w wielu krajach w tym i w Polsce liczba osób dotkniętych inwalidztwem, spowodowanym wieloma czynnikami związanymi z działalnością człowieka (choroby cywilizacyjne, wypadki motoryzacyjne, skutki degradacji środowiska, ale także stosowanie nieodpowiednich leków, styl życia etc.) wskazują jednoznacznie, że problem niepełnosprawności może dotknąć każdego z nas. Wychodząc z założenia, iż wszyscy jesteśmy niewydolni w jakimś okresie życia, powinno się uwzględniać i tworzyć takie warunki bytowania (w mieszkaniach, w budynkach użyteczności publicznej, w przemieszczaniu się, a także w sporcie, rozrywce, nauce), by osoba niepełnosprawna mogła w pełni uczestniczyć w każdym miejscu.

Niepełnosprawność generująca w praktyce niemożność pełnienia podstawowych ról społecznych niesie za sobą także ograniczenia w wielu innych strefach aktywności. Niepełnosprawności nie można ograniczać wyłącznie do strefy nauki czy pracy.

Każdy ma prawo do korzystania z otaczającego go środowiska, szczególnie sztucznie przekształconego przez człowieka. W dotychczasowej praktyce kształtowanie przestrzeni publicznej było realizowane dla człowieka w pełni sprawnego, dlatego na każdym kroku można dostrzec bariery dla osób niepełnosprawnych. Są to bariery: architektoniczne, transportowe, w komunikowaniu się, a także techniczne. Wszystkie utrudniają, a często uniemożliwiają niepełnosprawnym zaspokajanie swoich potrzeb na równi z pełnosprawnymi [2].

Dotyczy to zarówno osób z dysfunkcją ruchową, jak i osób niewidomych, niedowidzących czy też upośledzonych umysłowo i innych. W wypadku wystąpienia bariery funkcjonalnej, równolegle może wystąpić ograniczenie prawa dostępu do korzystania z dóbr i usług. Należy tutaj wyróżnić następujące przykłady:

- ograniczenie dostępu do leczenia i opieki medycznej może zaistnieć w nieprzystosowanym szpitalu,
- ograniczenie dostępu do edukacji może wystąpić w nieprzystosowanej szkole,
- ograniczenie dostępu do kultury i rekreacji może wystąpić z braku odpowiednich warunków lokalowych. [3].

3. Ergonomiczne uwarunkowanie budynku szkolnego dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim

W ramach pracy podjęto badania ograniczeń, związanych z dostępem do edukacji koncentrując się na dostosowaniu budynków szkolnych do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo.

Budynek szkolny jest nie tylko miejsce nauki, ale także spotkań i rekreacji, to przestrzeń, w której dzieci spędzają około 1/3 swojego czasu, kiedy są w wieku edukacyjnym. Przestrzeń ta powinna być przyjazna dla wszystkich, dostępna dla każdego, bez względu na jego sprawność ruchową, gdyż w tym otoczeniu dzieci integrują się i zacieśniają więzi społeczne. Przepisy prawa budowlanego gwarantują życie w środowisku bez barier architektonicznych, jednak w praktyce nie zawsze są one respektowane. Wraz z wejściem w życie ustawy z 7 września 1991 roku O systemie oświaty, każdy uczeń niepełnosprawny otrzymał możliwość pobierania nauki w dowolnej placówce edukacyjnej. Niestety duża część tych obiektów nie jest przystosowana do przyjęcia osób niepełnosprawnych, w szczególności z niepełnosprawnością ruchową [4, 5].

Dostosowanie otoczenia dla osób niepełnosprawnych ruchowo powinno obejmować:

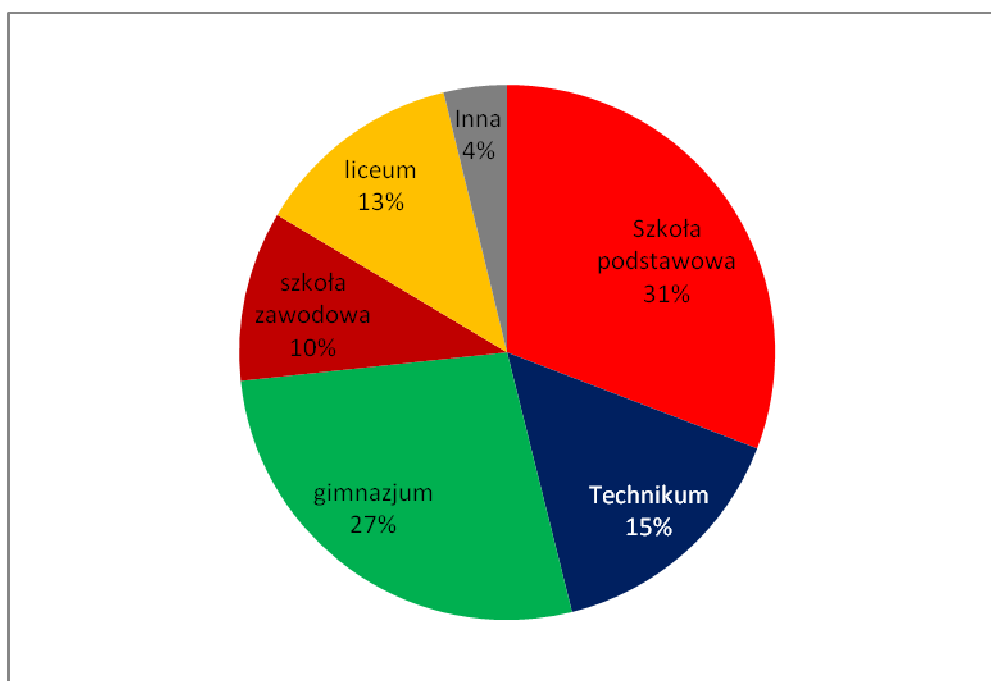
- wejścia i dojścia do budynku,
- schody zewnętrzne, pochylnie, podjazdy,
- drzwi, przedsionki,
- korytarz szkolny,
- schody wewnętrzne, platformy, podnośniki, windy,
- sale lekcyjne,
- stołówkę,
- ubikację dla niepełnosprawnych,
- środowisko zewnętrzne:
  - boisko szkolne,
  - parking,
  - bezpieczne przejście przez jezdnie w drodze do szkoły,
  - sygnalizację dźwiękową [6, 7].

4. Analiza barier architektonicznych w placówkach szkolnych zlokalizowanych w Zabrzu

Problem dostosowania budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych w placówkach oświatowych występuje w większości polskich miast i wsi. Analiza dostosowania placówek oświatowych została przeprowadzona za pomocą badań ankietowych, przeprowadzonych wśród nauczycieli w placówkach oświatowych miasta Zabrze na przełomie października i listopada 2011 roku

Ankieta zawierała 18 pytań z zakresu dostosowania budynków do potrzeb niepełnosprawnych, była skierowana do nauczycieli z 61 placówek edukacyjnych. Odpowiedzi otrzymano od 410 pracowników z 46 placówek, co stanowi 75% wszystkich szkół w Zabrzu.

Spośród wytypowanych do przebadanych szkół odpowiedzi otrzymano odpowiednio ze szkół: podstawowych - 31%, gimnazjalnych - 27%, ponadgimnazjalnych - 38%, natomiast reszta, czyli 4% są to placówki pozostałe, np. zespół przedszkolno-szkolny.

Rys. 1. Rodzaj placówek poddanych badaniom ankietowym

Fig. 1. Type of establishments taking part in survey

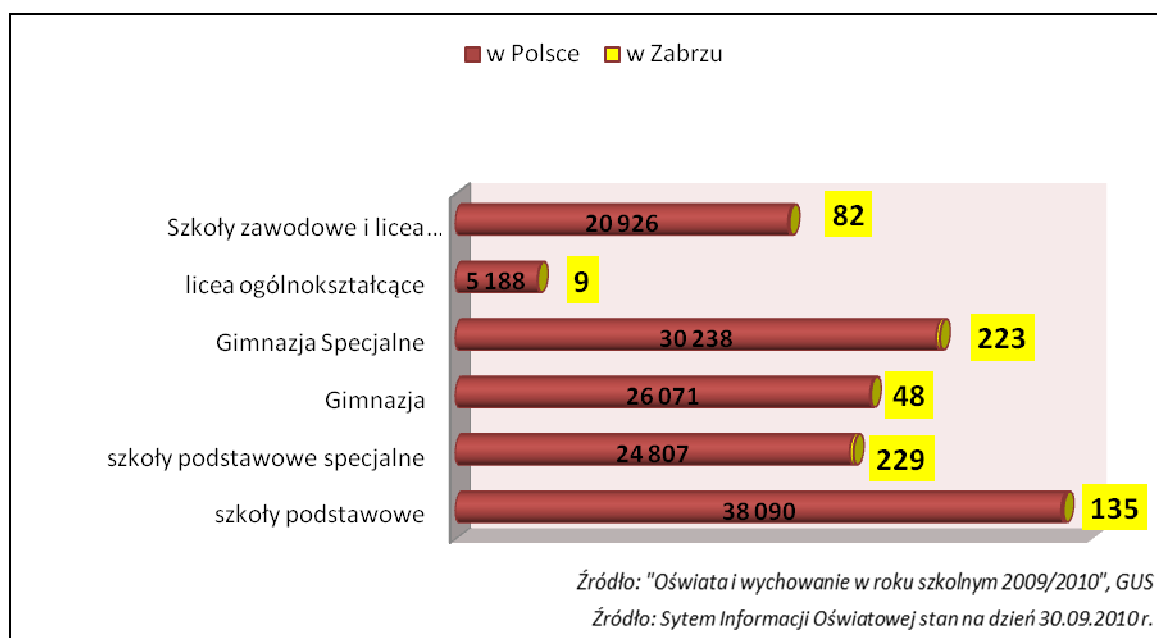
Źródło: opracowanie własne.

Odpowiedzi zostały skonfrontowane z badaniami przeprowadzonymi przez Śląskie Kuratorium Oświaty w 2009 roku, na temat rozpoznania stanu szkół z terenu województwa śląskiego przystosowanych do potrzeb uczniów niepełnosprawnych ruchowo. Wyniki ankiety,

poparte obserwacjami, posłużyły do stworzenia kart oceny stanu poszczególnych szkół pod względem bezpieczeństwa i dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych.

5. Problem niepełnosprawności w edukacji publicznej w Zabrzu i Polsce

Według narodowego spisu powszedniego, przeprowadzonego w 2002 roku w Polsce żyje blisko 5,5 mln osób niepełnosprawnych, z czego 202 tys osób to dzieci do 15 roku życia [8]. Spośród nich w roku szkolnym 2009/2010 naukę w całej Polsce pobierało 145 320 uczniów niepełnosprawnych. Według danych uzyskanych z Systemu Informacji Oświatowej w Zabrzu w tym czasie do szkół uczęszczało 726 uczniów z orzeczeniem niepełnosprawności.

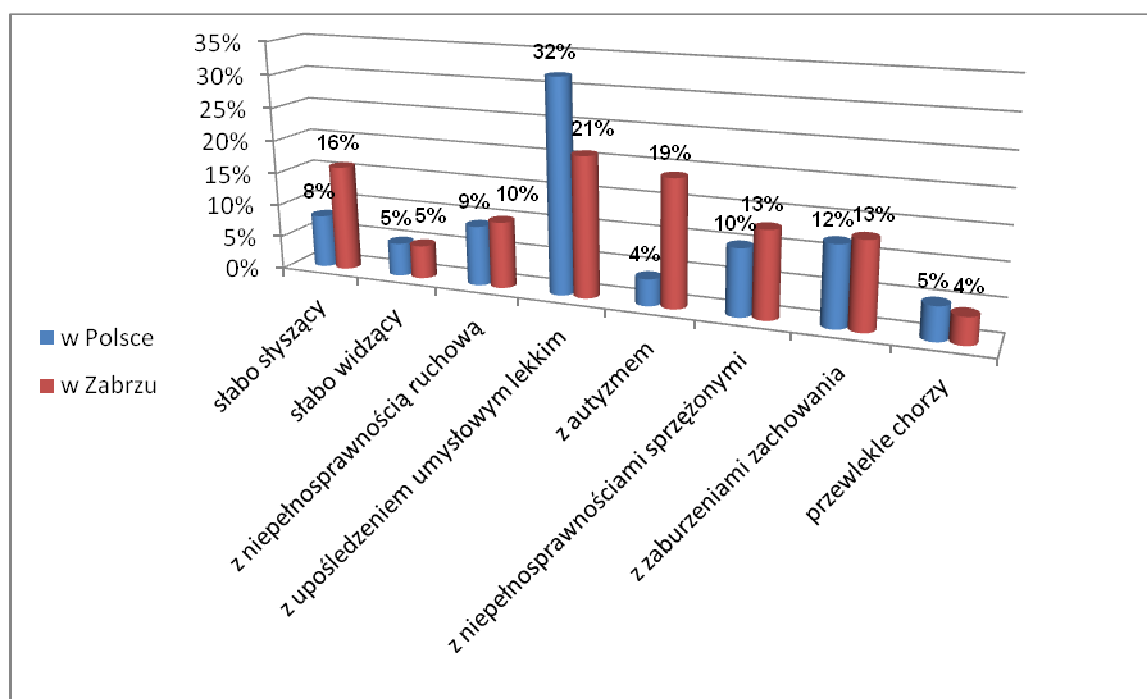

Rys. 2. Liczba niepełnosprawnych uczniów w Polsce i Zabrzu
Fig. 2. Number of handicapped students in Poland and in Zabrze

Najwięcej uczniów niepełnosprawnych było w szkołach podstawowych i gimnazjalnych. Należy tutaj zwrócić uwagę na przewagę uczniów szkół podstawowych w Polsce w stosunku do szkół specjalnych. W Zabrzu natomiast proporcje te są odwrotne, prawie 3/4 uczniów niepełnosprawnych uczęszcza do szkół specjalnych. Przyczyną tego może być słaby stan przystosowania placówek pod względem technicznym. Zdecydowana większość osób po ukończeniu gimnazjum wybiera szkoły zawodowe bądź profilowane. Uczniów niepełnosprawnych podzielono według typów niepełnosprawności: niesłyszący, słabosłyszący, niewidomi, słabowidzący, z niepełnosprawnością ruchową, z upośledzeniem

umysłowym lekkim, z upośledzeniem umysłowym znacznym, z autyzmem, z niepełnosprawnościami sprzężonymi, niedostosowani społecznie, zagrożeni niedostosowaniem społecznym, zagrożeni uzależnieniem, z zaburzeniami zachowania, z zaburzeniami psychicznymi oraz przewlekle chorzy.

W Polsce do szkół podstawowych uczęszcza najczęściej uczniów niepełnosprawnych z upośledzeniem lekkim, blisko 1/3, później plasują się dzieci z zaburzeniami zachowania, niepełnosprawnością sprzężoną oraz ruchową. W Zabrze ze 135 dzieci niepełnosprawnych uczęszczających do szkół prawie 1/5 to dzieci z autyzmem, które w większości chodzą do Szkoły Podstawowej nr 14. Kolejna grupa to dzieci z lekkim upośledzeniem umysłowym, słabo słyszący oraz z niepełnosprawnością sprzężoną.

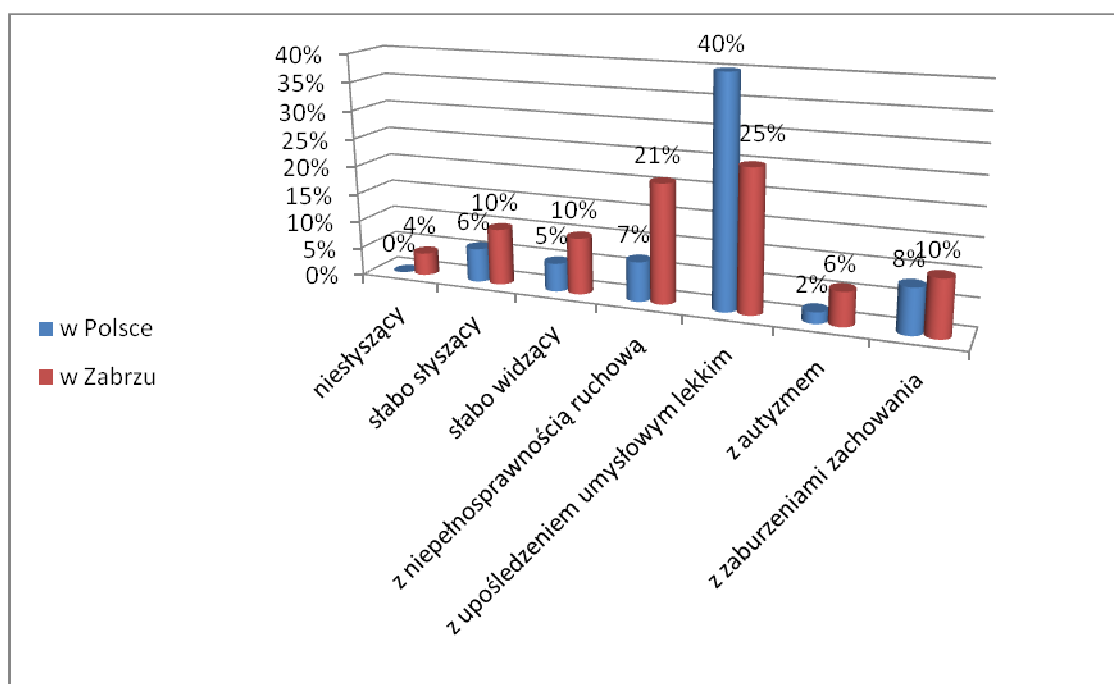
Rys. 3. Procentowy udział uczniów z określonymi niepełnosprawnościami w szkołach podstawowych w Polsce i w Zabrze

Fig. 3. Proportional contribution of students with given impairments in primary schools in Poland and in Zabrze

Źródło: opracowanie własne

W szkołach gimnazjalnych wśród niepełnosprawnych także przeważają dzieci z upośledzeniem umysłowym lekkim (40%), wraz z uczniami upośledzonymi umysłowo w stopniu znacznym, stanowią blisko połowę gimnazjalistów niepełnosprawnych w Polsce. Dużo mniejszą grupę (7-10%) stanowią dzieci z zaburzeniami zachowania, niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz niepełnosprawnością ruchową. W szkołach gimnazjalnych w Zabrze największy odsetek wśród niepełnosprawnych to dzieci z pośle-

dzeniem umysłowym, dużą część to osoby z niepełnosprawnością ruchową, które w większości uczęszczają do Gimnazjum nr 4.

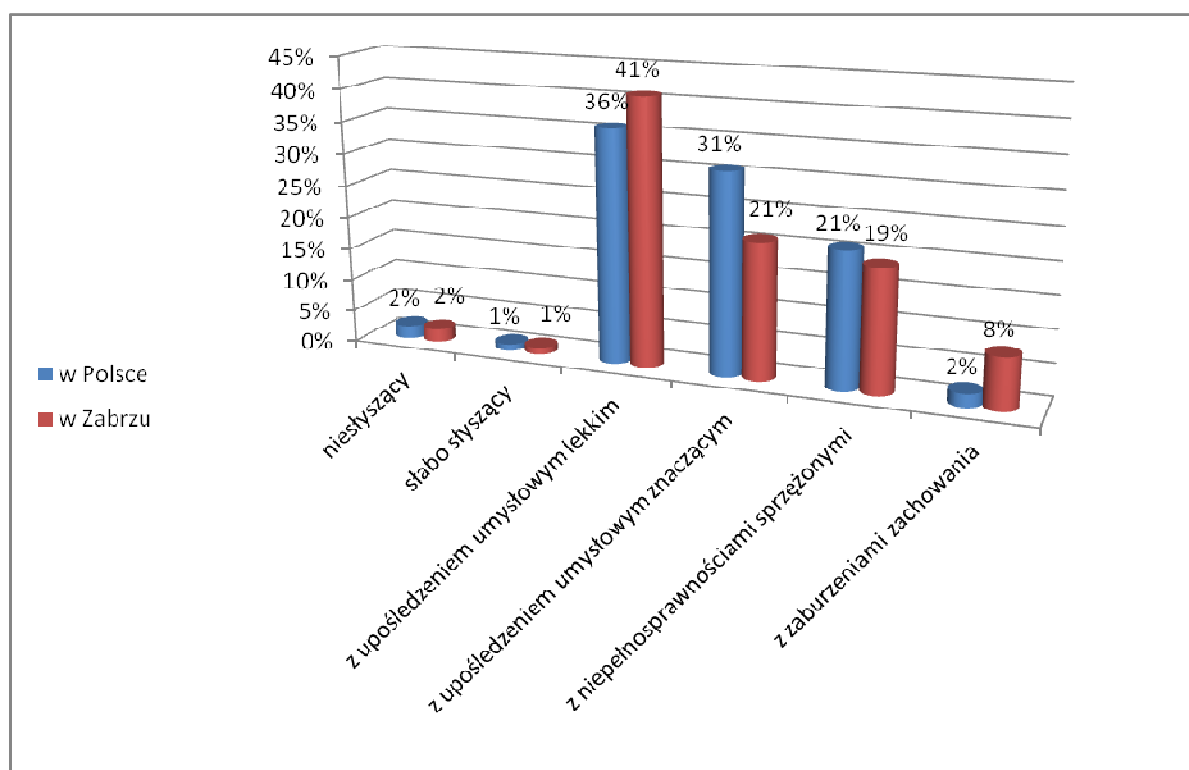
Rys. 4. Procentowy udział uczniów z określonymi niepełnosprawnościami w szkołach gimnazjalnych w Polsce i w Zabrzu

Fig. 4. Proportional contribution of students with given impairments in junior high schools in Poland and in Zabrze

Źródło: opracowanie własne

Natomiast w szkołach specjalnych zarówno w całej Polsce, jak i w Zabrzu wśród niepełnosprawnych przeważają dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim i znacznym, a także z niepełnosprawnościami sprzężonymi, razem stanowiąc 80-90% dzieci niepełnosprawnych. W placówkach specjalnych zdecydowaną mniejszość stanowią dzieci z ubytkiem słuchu, wzroku, a także niedostosowaniami społecznymi. W Zabrzu do szkół nie uczęszczają uczniowie z zaburzeniami o charakterze społecznym.

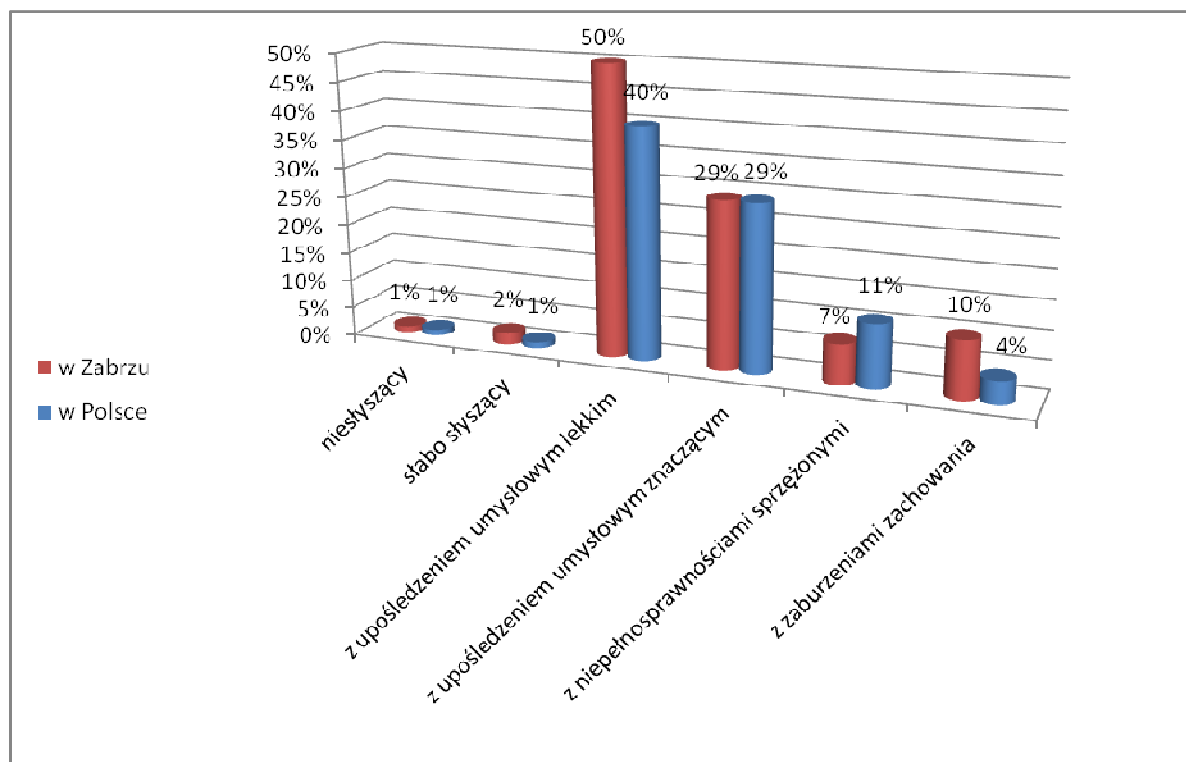

Rys. 5. Procentowy udział uczniów z określonymi niepełnosprawnościami w szkołach podstawowych specjalnych w Polsce i w Zabrzu

Fig. 5. Proportional contribution of students with given impairments in primary schools for challenged in Poland and in Zabrze

Źródło: opracowanie własne

W polskich gimnazjach specjalnych poza dziećmi z upośledzeniami oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi, stanowiącymi 76% ogółu niepełnosprawnych, ponad 15% stanowią dzieci z zagrożeniami niedostosowania bądź już niedostosowaniami społecznymi. Dodatkowo, blisko 5% to dzieci z zaburzeniami zachowania. Podobnie sytuacja wygląda w gimnazjach w Zabrzu, aczkolwiek odnotowano brak przypadków zaburzeń społecznych wśród gimnazjalistów. Spośród gimnazjalistów w Zabrzu najliczniejsza grupa niepełnosprawnych uczęszcza do Zespołów Szkół Specjalnych nr 39, 40 i 41.

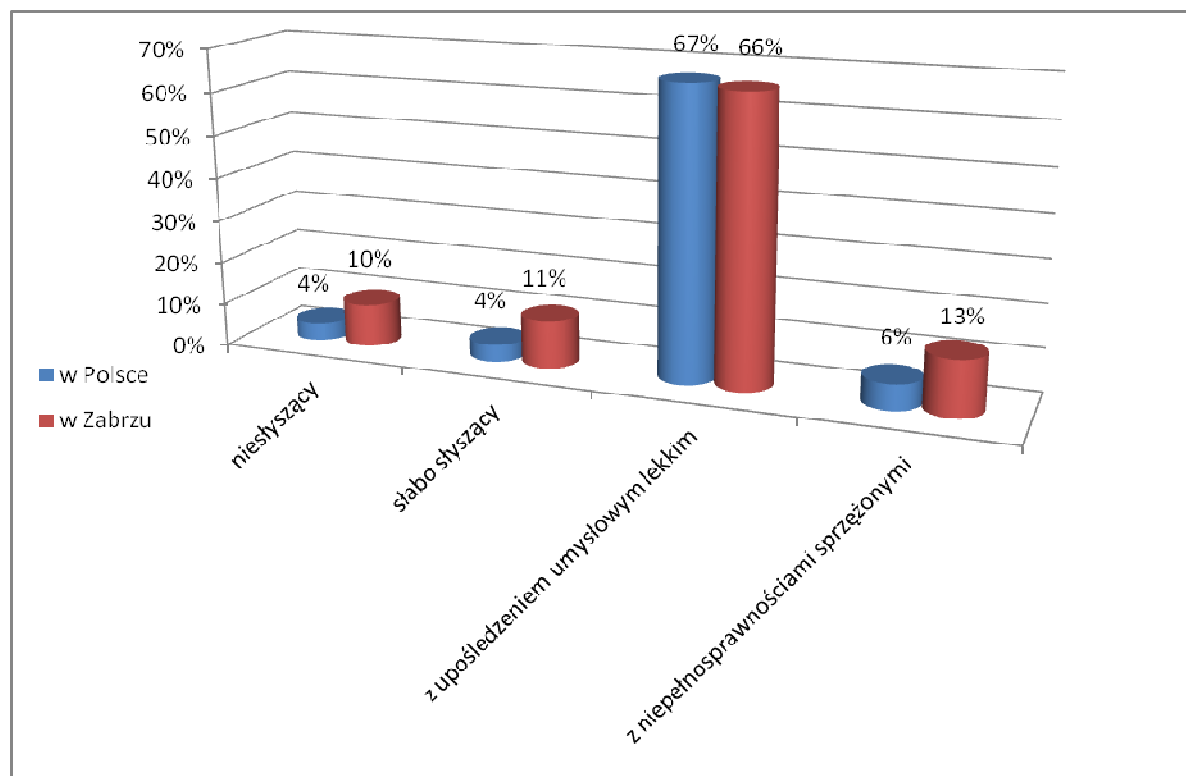
Rys. 6. Procentowy udział uczniów z określonymi niepełnosprawnościami w gimnazjach specjalnych w Polsce i w Zabrze

Fig. 6. Proportional contribution of students with given impairments in junior high schools for challenged in Poland and in Zabrze

Źródło: opracowanie własne

Najmniej osób niepełnosprawnych uczęszcza do szkół ponadgimnazjalnych, w szczególności do liceum. W Polsce tych osób jest tylko 5188, a w Zabrze 9. Największy odsetek z nich to osoby z niepełnosprawnością ruchową, które w Zabrze uczęszczą do IV Liceum Ogólnokształcącego.

Zdecydowanie więcej osób niepełnosprawnych wybiera szkoły o profilu zawodowym: szkoły zawodowe, technikum bądź licea profilowane. W Polsce jest ich 20 926, 67% z nich to osoby z upośledzeniem umysłowym lekkim. W Zabrze do tego typu szkół uczęszczą 82 osoby, jest to młodzież z upośledzeniem umysłowym, z niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz z ubytkami słuchu.

Rys. 7. Procentowy udział uczniów z określonymi niepełnosprawnościami w liceach profilowanych i szkołach zawodowych w Polsce i w Zabrzu

Fig. 7. Proportional contribution of students with given impairments in specialized high schools and vocational schools in Poland and in Zabrze

Źródło: opracowanie własne

6. Analiza stanu dostosowania szkół w Zabrzu do potrzeb osób niepełnosprawnych na tle województwa śląskiego

We wrześniu 2009 roku Śląskie Kuratorium Oświaty przeprowadziło badanie ankietowe w celu rozpoznania skali problemu niedostosowania obiektów szkolnych do możliwości bezpiecznego kształcenia się osób niepełnosprawnych. Badaniem objęto 97% wszystkich szkół w województwie śląskim, w tym szkoły specjalne. Dyrektorów szkół poproszono o wskazanie dostosowań form architektonicznych, takich jak: podjazd, winda, brak progów, przystosowanie toalet [9]. Taki sam cel miało badanie ankietowe przeprowadzone na potrzeby tego artykułu, które zaadresowano do nauczycieli z 47 placówek z Zabrza, co stanowi 75% wszystkich szkół należących do miasta.

Przechodząc do zestawienia obu badań należy zauważyć, że badanie w Zabrzu zostało przeprowadzone w szkołach, gdzie w 42% stwierdzono obecność dzieci niepełnosprawnych. Wyniki badania przeprowadzonego w województwie śląskim nie zawierają takich informacji, aczkolwiek procent ten jest zapewne mniejszy.

Spośród szkół, w których naukę pobierają dzieci niepełnosprawne, zaledwie 19% ankietowanych stwierdziło jakiegokolwiek problemy z poruszaniem się na terenie szkoły. Wynik ten jednak nie odzwierciedla w pełni sytuacji dostosowania szkół, gdyż pytanie dotyczyło wszystkich dzieci z różnym typem niepełnosprawności, natomiast niepełnosprawni ruchowo stanowią 65% wszystkich rodzajów inwalidztwa, wskazanego przez ankietowanych.

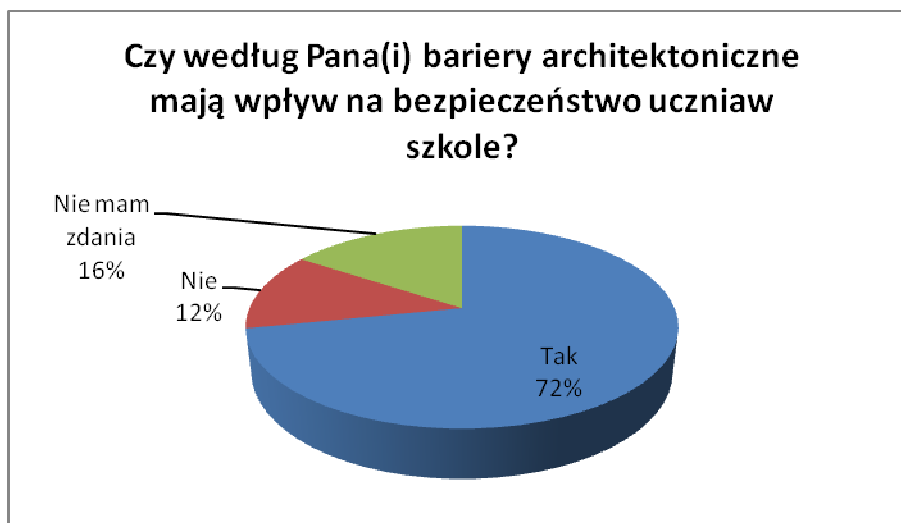

Rys. 8. Problem osób niepełnosprawnych z poruszaniem się w szkole

Fig. 8. Problem of handicapped persons to move in school building

Źródło: opracowanie własne

Jedno z pytań o dostosowanie budynków do potrzeb niepełnosprawnych dotyczyło wpływu barier architektonicznych na bezpieczeństwo ucznia w szkole. Spośród wszystkich badanych 72% zgodnie stwierdziło, że bariery mają wpływ na bezpieczeństwo, a tylko 12% stwierdziło, że nie.

Rys. 9. Wpływ barier architektonicznych na bezpieczeństwo ucznia w szkole

Fig. 9. Impact of architectural barriers on student safety in the school

Źródło: opracowanie własne

Ankietowani w badaniu przeprowadzonym w Zabrzu zostali poproszeni o wskazanie podstawowych barier architektonicznych oraz wyposażenia placówki w udogodnienia dla niepełnosprawnych. Wyniki badania skonfrontowano z wynikami, uzyskanymi przez Kuratorium Oświaty oraz zestawiono w tabelach zbiorczych, przedstawiających stan dostosowania placówek do potrzeb osób niepełnosprawnych, podzielonych na dwa typy placówek – ogólnodostępnych oraz specjalnych.

Szkoły ogólnodostępne

Na łączną liczbę 2722 szkół ogólnodostępnych oraz z oddziałami integracyjnymi składają się szkoły podstawowe (SP), szkoły gimnazjalne (G) oraz szkoły ponadgimnazjalne (SPP), takie jak: liceum, technikum, szkoły zawodowe bądź licea profilowane. Spośród tych szkół w województwie śląskim zaledwie 0,55% badanych szkół ma wszystkie dostosowania do potrzeb uczniów niepełnosprawnych ruchowo. Wśród przebadanych placówek wynik ten jest lepszy, gdyż 19% szkół ma wszystkie dostosowania, jednakże trzeba tutaj zwrócić uwagę na zakres placówek, które zostały poddane badaniom ankietowym w Zabrzu, gdzie głównie skupiono się na placówkach, do których uczęszczają osoby niepełnosprawne. Na Śląsku ponad 58% szkół nie ma żadnego z przytoczonych w badaniu dostosowań, w Zabrzu ten udział jest o 4% mniejszy. Pozostałe szkoły mają tylko część dostosowań.

Tabela 1

Odsetek szkół ogólnodostępnych, dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych w woj. śląskim i Zabrzu

Typ szkoły	Liczba szkół	Odsetek szkół ze wszystkimi dostosowaniami [%]	Odsetek szkół bez żadnego dostosowania [%]	Odsetek szkół ze wszystkimi dostosowaniami [%]	Odsetek szkół bez żadnego dostosowania [%]
		W województwie śląskim		W Zabrzu	
SP	1169	0,68	53,6	15,4	69,2
G	761	0,66	57,6	16,7	58,3
SPP	792	0,25	66,4	25,0	33,3
Razem:	2722	0,55	58,45	18,9	54,1

Tabela 2

Analiza dostosowania szkół ogólnodostępnych do potrzeb osób niepełnosprawnych
w woj. śląskim i w Zabrzu

Typ szkoły	Liczba szkół	Liczba szkół ogólnodostępnych w woj. śląskim				Liczba szkół ogólnodostępnych w Zabrzu			
		które mają		niemających przeszkód wewnątrz budynku	z toaletami przystosowanymi do potrzeb ucznia niepełnosprawnego ruchowo	które mają		niemających przeszkód wewnątrz budynku	z toaletami przystosowanymi do potrzeb ucznia niepełnosprawnego ruchowo
		podjazd	windę			podjazd	windę		
SP	1169	231	51	224	203	4	2	2	3
G	761	175	82	117	151	4	2	3	5
SPP	792	110	33	45	110	4	3	4	8
Razem:	2722	516	166	386	464	12	7	9	16

Szkoły Specjalne

W przypadków placówek specjalnych, których w województwie śląskim jest 214, wliczając w to szkoły podstawowe, gimnazjalne oraz ponadgimnazjalne, prawie 9% szkół ma wszystkie dostosowania. Najlepiej wypadają szkoły gimnazjalne, gdzie prawie 13% spełnia wszystkie kryteria poruszone w badaniu, natomiast najgorzej wypadają placówki ponadgimnazjalne, które w Zabrzu nie zostały sklasyfikowane do badania. Ponad 1/4 szkół specjalnych nie ma żadnego dostosowania. W Zabrzu wyniki te są lepsze, ze względu na ograniczony zakres badania, 40% badanych placówek ma wszystkie dostosowania, a tylko w 20% nie występuje żadne udogodnienie dla osób niepełnosprawnych. Pozostałe szkoły mają tylko część dostosowań. Wyniki badania przedstawiono w tabelach 3 i 4.

Tabela 3

Odsetek szkół specjalnych dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych
w woj. śląskim i Zabrzu

Typ szkoły	Liczba szkół	Odsetek szkół ze wszystkimi dostosowaniami [%]	Odsetek szkół bez żadnego dostosowania [%]	Odsetek szkół ze wszystkimi dostosowaniami [%]	Odsetek szkół bez żadnego dostosowania [%]
		W województwie śląskim		W Zabrzu	
SP	79	10,1	30,2	40	20
G	62	12,9	35,5	40	20
SPP	73	4,1	35,5	-	-
Razem:	214	8,9	26,2	40	20

Tabela 4

Analiza dostosowania szkół specjalnych do potrzeb osób niepełnosprawnych
w woj. śląskim i w Zabrzu

Typ szkoły	Liczba szkół	Liczba szkół specjalnych w woj. śląskim				Liczba szkół specjalnych w Zabrzu			
		które mają		niemających przeszkód wewnątrz budynku	z toaletami przystosowanymi do potrzeb ucznia niepełnosprawnego ruchowo	które mają		niemających przeszkód wewnątrz budynku	z toaletami przystosowanymi do potrzeb ucznia niepełnosprawnego ruchowo
		podjazd	windę			podjazd	windę		
SP	79	51	20	43	41	4	2	3	4
G	62	52	16	37	36	4	2	3	4
SPP	73	48	12	34	43	-	-	-	-
Razem:	214	151	48	114	120	8	4	6	8

Dla oceny dostosowania placówek oświatowych zaprojektowano arkusz oceny dostępności – tabela 5.

Do wyliczenia oceny końcowej użyto poniższej formuły, w której odpowiedziom udzielonym przez respondentów nadano wagi. Na podstawie wyliczonych ocen końcowych wyznaczono ocenę średnią.

$$5 - \frac{\text{liczba sklasyfikowanych odpowiedzi} \times \text{waga}}{\text{liczba ankietowanych}}$$

Przeprowadzone badania pozwoliły na ocenę stanu dostosowania szkół do potrzeb osób niepełnosprawnych w Zabrzu. Przedstawione w artykule wyniki przeprowadzonych badań oraz karty oceny poszczególnych placówek pozwalają na sformułowanie wniosków.

W Zabrzu kształcą się 726 uczniów niepełnosprawnych, z których 3/4 to dzieci uczęszczające do 6 szkół specjalnych spośród 61 wszystkich placówek edukacyjnych. Osoby niepełnosprawne ruchowo łącznie uczęszczają do pięciu szkół ogólnodostępnych. Przeważający typ niepełnosprawności w placówkach oświatowych w Zabrzu, jak wynika z danych Wydziału Oświaty, to upośledzenie umysłowe. Najmniej niepełnosprawnych uczniów uczęszcza do liceów ogólnokształcących.

Tabela 5

Arkusz oceny dostępności

Ocena dostępności	
Kryterium dostosowania	
Pytanie	Sklassyfikowana odpowiedź
4. Czy osoby niepełnosprawne mają problemy z poruszaniem się w szkole?	Tak
Waga odpowiedzi	2
13. Na jakie bariery w Pana(i) szkole może napotkać osoba na wózku inwalidzkim ?	bariery na ścieżkach do budynku
Waga odpowiedzi	5
13. Na jakie bariery w Pana(i) szkole może napotkać osoba na wózku inwalidzkim ?	przeszkody wewnątrz budynku
Waga odpowiedzi	3
13. Na jakie bariery w Pana(i) szkole może napotkać osoba na wózku inwalidzkim ?	przeszkody w wejściu do budynku
Waga odpowiedzi	2

cd. tabeli 5

13. Na jakie bariery w Pana(i) szkole może napotkać osoba na wózku inwalidzkim ?	schody
Waga odpowiedzi	2
13. Na jakie bariery w Pana(i) szkole może napotkać osoba na wózku inwalidzkim ?	wysokie progi
Waga odpowiedzi	2
13. Na jakie bariery w Pana(i) szkole może napotkać osoba na wózku inwalidzkim ?	masywne drzwi wejściowe
Waga odpowiedzi	5
13. Na jakie bariery w Pana(i) szkole może napotkać osoba na wózku inwalidzkim ?	małe pomieszczenia
Waga odpowiedzi	5
13. Na jakie bariery w Pana(i) szkole może napotkać osoba na wózku inwalidzkim ?	Tak
Waga odpowiedzi	5

Na podstawie powyższych założeń zaprojektowano „Kartę oceny placówki pod względem dostępności dla osób niepełnosprawnych” i sporządzono ją dla 30 budynków szkolnych, w których łącznie funkcjonuje 47 placówek edukacyjnych.

Poniżej zaprezentowano dwie przykładowe karty oceny, przedstawiające szkoły o różnym stopniu dostosowania.

Karta oceny placówki pod względem dostępności dla osób niepełnosprawnych			
Zespół Szkół Specjalnych Nr 41		Lokalizacja	
ul. M. Konopnickiej 3, 41-800 Zabrze			
<i>Typ placówki:</i>	<ul style="list-style-type: none"> szkoła podstawowa specjalna nr 41 gimnazjum specjalne nr 41 		
<i>Liczba uczniów:</i>	98		
<i>Liczba uczniów niepełnosprawnych:</i>	98	<i>niepełnosprawnych ruchowo:</i>	TAK
www.zss.edu.pl			
Ocena dostępności			
Dostosowanie budynku:	 <p style="text-align: center;">Obserwacje</p>		<p>Szkoła jest bardzo dobrze dostosowana, podjazd, parking, drzwi zewnętrzne, wzorowy przykład szkoły bez barier!</p>
<ul style="list-style-type: none"> miejsce parkingowe dla Niepełnosprawnych pochylnia do wejścia szkoły winda WC dla osoby niepełnosprawnej dostępna stołówka dostępna sala gimnastyczna 			
Dodatkowe uwagi	 <p style="text-align: right;">Zespół Szkół Specjalnych Nr 41</p>		
<ul style="list-style-type: none"> Szkoła jest dostosowana do potrzeb dziecka niepełnosprawnego intelektualnie i ruchowo (brak barier architektonicznych, wykwalifikowana kadra) 			
OCENA DOSTĘPNOŚCI		4,9	

Karta oceny placówki pod względem dostępności dla osób niepełnosprawnych				
Zespół Szkół Specjalnych Nr 44				
ul. Leona Kruczkowskiego 35, 41-800 Zabrze				
Typ placówki:	<ul style="list-style-type: none"> szkoła podstawowa specjalna nr 44 gimnazjum specjalne nr 44 			
Liczba uczniów:	67			
Liczba uczniów niepełnosprawnych:	67	niepełnosprawnych ruchowo:	TAK	
www.zss44zabrze.za.pl		Lokalizacja		
O c e n a d o s t ę p n o ś c i				
Dostosowanie budynku:				
<ul style="list-style-type: none"> dostępna stołówka dostępna sala gimnastyczna 				
Dodatkowe uwagi				
<ul style="list-style-type: none"> szkoła nie jest dostosowana do potrzeb niepełnosprawnych, brak windy, podjazdów. Szkoła mieści się w budynku placówki opiekuńczo-wychowawczej i nie jest realne, aby teren szkoły był przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. 	<p align="center">Zespół Szkół Specjalnych Nr 44</p> <p>Budynek nie jest dostępny dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim, widoczna bariera w postaci schodów.</p>			
	OCENA DOSTĘPNOŚCI	2,0		

Tabela 6

Ranking szkół w Zabrze wg oceny dostępności

Pozycja	Nazwa placówki	Ocena dostępności
1	Zespół Szkół Specjalnych Nr 41	4,9
2	S P Nr 14 z Oddziałami Integracyjnymi im. Adama Mickiewicza	4,7
3	Centrum Kształcenia Praktycznego i Ustawicznego	4,6
4	Zespół Szkół Ogólnokształcących Nr 12	4,5
5	Zespół Szkół Specjalnych Nr 39	4,2
6	Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 6	4,1
7	Gimnazjum nr 9 im. Wojciecha Korfantego	4,0
8	Zespół Szkół Specjalnych Nr 40	4,0
9	Zespół Szkół Specjalnych Nr 42	3,8
10	SP nr 8 z Oddziałami integracyjnymi im. Janusza Korczaka	3,4
11	Szkoła Podstawowa nr 7	3,3
12	Szkoła Podstawowa nr 5 im. Króla Jana III Sobieskiego	3,3
13	Gimnazjum nr 24	2,9
14	Szkoła Podstawowa Nr 16 im. W. Pstrowskiego	2,6
15	Szkoła Podstawowa nr 26 im. Rodła	2,5
16	Zespół Szkół Nr 3 im. rtm. Witolda Pileckiego	2,2
17	Gimnazjum nr 16 im. Bohaterów Monte Cassino	2,1
18	Zabrzańskie Centrum Kształcenia Ogólnego im. prof. S. Kaliskiego	2,0
19	Zespół Szkół Specjalnych Nr 44	2,0
20	Szkoła Podstawowa nr 30	1,9
21	Szkoła Podstawowa nr 28	1,9
22	Gimnazjum nr 12	1,9
23	Centrum Edukacji w Zabrze	1,8
24	Zespół Szkół Nr 4 im. Komisji Edukacji Narodowej	1,8
25	Szkoła Podstawowa Nr 25 im. Jana Pawła II	1,6
26	Szkoła Podstawowa Nr 15 im. ks. Jana Dzierżona	1,6
27	Zespół Szkół Ogólnokształcących Nr 14	1,6
28	Gimnazjum nr 20	1,5
29	Szkoła Podstawowa Nr 24 im. N. Krocza	1,4
30	Szkoła Podstawowa nr 43 im. L. Kruczkowskiego	1,3
	Średnia ocena placówki w Zabrze	2,8

Średnia ocena dostosowania szkół do osób niepełnosprawnych, na podstawie opracowanej metody jest niska i wynosi 2,8 pkt. Spośród wszystkich sklasyfikowanych szkół najlepiej dostosowanymi okazały się Zespół Szkół Specjalnych Nr 41 i Szkoła Podstawowa Nr 14 z Oddziałami Integracyjnymi im. Adama Mickiewicza. Najmniejszą liczbą punktów, co wskazuje na najniższy stopień dostosowania, otrzymała Szkoła Podstawowa nr 43 im. L. Kruczkowskiego.

7. Wnioski

Badania wykazały, że dla 75% szkół w Zabrzu, w których przeprowadzono badania ankietowe, a do których uczęszczają osoby niepełnosprawne, problemy z poruszaniem się nie są priorytetem dla decydentów. Do najczęściej spotykanych barier architektonicznych w szkołach należą: schody, przeszkody w wejściu oraz wewnątrz budynku, rzadziej spotyka się bariery w salach lekcyjnych, stołówkach czy też na boisku szkolnym.

Szkoły zabrzańskie, które zostały poddane analizie, wypadają lepiej na tle szkół z województwa śląskiego, odnotowano większy odsetek szkół mających wszystkie badane dostosowania, jak także mniejszy udział szkół bez jakichkolwiek dostosowań.

Wyniki badania pozwalają jednoznacznie stwierdzić, że w dalszym ciągu osoby niepełnosprawne nie mają zagwarantowanego, chociaż nakazanego ustawowo, pełnego uczestnictwa w szeroko rozumianych procesach edukacyjnych i opiekuńczo-wychowawczych. Wyniki badań powinny wpłynąć na intensyfikację dostosowania placówek edukacyjnych do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Bibliografia

1. Skibniewska H.: Hipoteza ekologii uniwersalistycznej, Biblioteka Dialogu. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1999.
2. Sienkiewicz T.: Prawo człowieka niepełnosprawnego do życia w środowisku ukształtowanym funkcjonalnie, Wydawnictwo POLIHYMNIA, Lublin 2004.
3. EUROPEJSKIE FORUM OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH 1997 – 2007: 10 lat walki o prawa osób niepełnosprawnych.

4. Budny J.: Dostosowanie budynków użyteczności publicznej – teoria i narzędzia, Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji, Warszawa 2009.
5. Jasiak A., Swereda D.: Ergonomia osób niepełnosprawnych, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań 2005.
6. ABC osoby niepełnosprawnej, www.lzinr.lublin.pl/ABC/abc11.html,
7. Meyer-Bohe W.: Budownictwo dla osób starszych i niepełnosprawnych, Wydawnictwo ARKADY, Warszawa 1998.
8. GUS, Narodowy Spis Powszechny 2002.
9. Raport Kuratorium Oświaty w Katowicach pt. „Informacja dotycząca stanu dostosowania szkół z terenu województwa śląskiego do potrzeb uczniów niepełnosprawnych ruchowo”, <http://www.kuratorium.katowice.pl>

Abstract

Accessibility of school building for handicapped students is crucial for equal possibility of education. Research of this subject was conducted in 2011 and concerned 30 school buildings housing 47 educational institutions in Zabrze. Paper presents results compared with results of similar research that was done for entire Silesia Voivodeship in year 2009. Results show where problems are located and what should be done to solve them. Results of presented research will contribute to achieving accessible school community.